N. Shyam Sir's
PERA INSTITUTE
PUNE
For MPSC/UPSC

संपूर्ण सरकारी योजना

(केंद्र व राज्य - १०० योजना)

By N. Shyam Sir

अर्थव्यवस्था

M.: 9004611932

1443, 1 ला मजला, ओजस कमर्शियल कॉम्प्लेक्स, सदाशिव पेठ, पुणे

रोजगार विषयक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना	2 फेब्रुवारी 2006	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील कुटूंब विशेषतः जे अनुरूप शारीरीक काम करण्यास इच्छुक आहेत. त्यांना किमान 100 दिवसाच्या रोजगाराची हमी देऊन त्यांचे जिवनमान सुधारते. 2. कामगारांना त्यांच्या घराच्या 5 किलो मि. च्या आत काम दिले जाते.
आत्मनिर्भर भारत रोजगार योजना (ABRY)	1 ऑक्टोबर 2020	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. कोविड–19 महामारीच्यसा काळात रोजगार निर्मीतीला प्रोत्साहान देणे आणि औपचारीक क्षेत्रात नविन रोजगार संधी निर्माण करणे. 2. नविन कर्मचाऱ्यासाठी कर्मचारी भविष्य–निर्वाह निधी (PF) योगदानासाठी सरकार आर्थिक मदत करते.
प्रधधानमंत्री विकसीत भारत रोजगार योजना (PMVBRY)	15 ऑगस्ट 2025	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील तरूणांसाठी खासगी क्षेत्रात रोजगार वाढवणे आणि त्यांना आर्थिक सहाय्य देणे. 2. रोजगार देणाऱ्या कंपन्यांना प्रोत्साहान निधी दिला जातो. 3. खासगी क्षेत्रात पहिली नोकरी मिळवणाऱ्या युवकांना 15,000 रूपयांचे आर्थिक प्रोत्साहान दिले जाते.

ग्रामीण गृह निर्माण योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
इंदिरा गांधी आवास योजना (IAY)	1985	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील दारिद्र्य रेषेखालील (BPL) अनुसूचित जाती (SC), अनुसूचित जमाती (ST) आणि मुक्त केलेल्या वेठबिगार मजुरांना पक्के घर बांधण्यासाठी आर्थिक मदत करणे. 2. व इतर दुर्बल घटकांसाठी लागु करण्यात आली.
प्रधानमंत्री ग्रामीण आवास योजना (PMAY-G)	1 एप्रिल 2016	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	1. 2024 पर्यंत सर्व बेघर कुटूंबांना आणि कच्च्या किंवा जीर्ण झालेल्या राहणाऱ्यांना मुलभूत सुविधांसह पक्के घर उपलब्ध करून देणे. 2. यामध्ये स्वच्छतागृह, पिण्याचे पाणी आणि विज या सुविधांचा समावेश आहे.

शहरी गृह विकास योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
जवाहरलाल नेहरू राष्ट्रीय पुनरूत्थान अभियान (JNNURM)	2005	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. शहरांमधील पाणी पुरवठा, सांडपाणी व्यवस्थापन घनकचरा व्यवस्थापन, रस्ते आणि शहरी वाहतुक यांसारख्या पायाभुत सुविधांचा विकास करणे. 2. शहरी गरिबांसाठी परवडणाऱ्या दरात घरे, पाणी पुरवठा, स्वच्छता आणि इतर नागरीक सुविधा उपलब्ध करून देणे. 3. शहरी स्थानिक संस्थाची कार्यक्षमता वाढवणे आणि नागरीकांना सेवा पुरवण्याचे त्यांची जबाबदारी सुनिश्चित करणे.
प्रधानमंत्री आवास योजना – शहरी (PMAY-U)	25 जुन 2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. 2022 पर्यंत शहरी भागातील सर्व पात्र कुटूंबांना, विशेषतः आर्थिक दुर्बल गट (EWS), कमी उत्पन्न गट (LIG) आणि मध्यम उत्पन्न गट (MIG) यांना परवडणारी पक्के घरे उपलब्ध करून देणे. 2. (ISSR) – झोपडपट्ट्यांमधील घरांचे जागेवरच पुर्नवसन करणे. 3. लाभार्थी स्वतःच्या जागेवर घर बांधु शकतो, यासाठी आर्थिक मदत दिले जाते.

बेरोजगारी

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
म. गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी योजना	2006	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील कुटूंबांत ज्यांचे प्रौढ सदस्य अकुशल शारिरीक काम करण्यास इच्छुक आहेत. त्यांना वर्षांतुन किमान 100 दिवसांच्या रोजगारांची कायदेशीर हमी देणे.
प्रधानमंत्री रोजगार प्रोत्साहान योजना (PMRPY)	2016	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. नोकरीच्या संधी निर्माण करण्यासाठी निओयांना (Employers) प्रोत्साहीत करणे या योजनेअंतर्गत केंद्र सरकार कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाह निधी (EPFO) मध्ये योगदानाचा काही भाग भरते.
राष्ट्रीय करिअर सेवा (NCS)	2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. नोकरी शोधणारे आणि नोकरी देणारे यांच्यातील अंतर कमी करणे. 2. हे एक ऑनलाईन पोर्टल आहे. जे रोजगार, करिअर, मार्गदर्शन, कौशलय विकास अभ्यासक्रम आणि प्रशिक्षण यांसारख्या सेवा पुरवते.
प्रधानमंत्री रोगजार निर्मीती कार्यक्रम (PMEGP)	2008	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. शहरी आणि ग्रामीण भागातील बेरोजगार तरूणांना स्वयंरोजगाराच्या संधी उपलब्ध करून देणे या योजनेअंतर्गत नविन सुक्ष्म उद्योग सुरू करण्यासाठी आर्थिक मदत दिले जाते.
सुवर्ण जयंती ग्राम स्वयंरोजगार योजना (SGSY)	1 एप्रिल 1999	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	1. या योजनेचा मुख्य उद्देश ग्रामीण भागातील गरीब कुटूंबांना स्वयंरोजगारासाठी मदत करणे आणि त्यांना दारिद्र्यरेषेतून बाहेर करणे.

एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम (IRDP)	1980	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. स्वयंसहायता गट (SHGS) गरीब कुटूंबांना एकत्र करून त्यांचे छोटे गट तयार केले जातात. हे गट बचत करतात आणि आपापसात अंतर्गत कर्जवाटप करतात. 2. कौशल्य विकास (Skill Development) अंतर्गत गट सदस्यांना त्यांच्या आवडीनुसार आणि स्थानिक बाजारपेठेच्या मागणीनुसार विविध प्रकारचे व्यावसायिक प्रशिक्षण दिले जाते. यामध्ये (हस्तकला, शेती आधारीत उद्योग, पशुपालन, छोटे व्यवसाय) 3. या योजनेअंतर्गत लोकांना छोटे उद्योजक बनवण्यासाठी प्रोत्साहान देणे आहे.
योजना बंद आणि आणि नविन योजना	2011	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील गरीब कुटूंबाचे जीवनमान उंचावणे आणि त्यांना गरीबीतून बाहेर काढणे. 2. गरीब कुटूंबांना बँका आणि वित्तीय संस्थाद्वारे कर्ज आणि इतर आर्थिक सेवा मिळवून देणे. 3. शेतीवर आधारीत बिगरशेती आणि इतर उपक्रमासाठी विविध प्रकारच्या उपजिविकेच्या संधी निर्माण करणे.
संसद आदर्श ग्राम योजना (SAGV)	11 ऑक्टोबर 2014	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. प्रत्येक खासदार (संसद) आपल्या मतदारसंघातून एक ग्रामपंचायत निवडून तिचा सर्वांगीण विकास करणे. 2. 2019 पर्यंत तीन गावे आणि 2024 पर्यंत एकुण पाच गावे "आदर्श ग्राम" म्हणुन विकसीत करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले होते. 3. आर्थिक विकास : शेती, उपजिविकेचे साधणे, कौशल्य विकास आणि रोजगाराच्या संधी वाढवते.

वित्तीय समायोजन योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
प्रधानमंत्री योजना (PMJY)	28 ऑगस्ट 2014	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील प्रत्येक व्यक्तीचा बँकिंग, प्रणालीसाठी जोडणे आहे. 2. या योजनेअंतर्गत कोणत्याही बँक, टपाल कार्यालय किंवा बँकेच्या व्यवसाय प्रतिनिधी यांच्यामुळे खाते उघडता येते. 3. खातेदाराला रू. 2 लाख चा अपघातील विमा संरक्षण मिळते. 4. पात्र खातेदारांना 3000 चा जीवन विमा (Life Cover) मिळते.
प्रधानमंत्री मुद्रा योजना (PMMY)	8 एप्रिल 2015	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. या योजनेचा मुख्य उद्देश कॉर्पोरेट नसलेल्या कृषी क्षेत्राशी संबंधित नसलेल्या, छोट्या आणि सुक्ष्म उद्योगांना आर्थिक सहाय्य पुरवणे आहे. तीन श्रेणीमध्ये कर्जाचे वर्गीकरण केले : * शिशु – 50000 रू. पर्यंतचे कर्ज * किशोर – 50001 ते 5 लाख पर्यंतचे कर्ज * तरूण – 5 लाख ते 10 लाख * तरूण प्लस – 10 लाख ते 20 लाख
अटल पेंशन योजना (Atal Pension Yojna)	1 जुन 2015	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. असंघटीत क्षेत्रातील कामगारांना वयाच्या 60 वर्षानंतर आर्थिक सुरक्षा प्रदान करणे आहे. 2. या योजनेत गुंणवणुकीवर आयकर कायद्याच्या कलम 80सी अंतर्गत कर सवलत मिळते. 3. ग्राहक आणि त्याच्या / तिच्या जिवनसाथीच्या मृत्यूनंतर 60 वर्षांपर्यंत जमा झालेली पेन्शन संपत्ती नॉमिनीला परत दिली जाते.
प्रधानमंत्री जीवन ज्योती विमा योजना (PMJJBY)	9 मे 2015	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. कमी प्रिमीअममध्ये जीवन विमा संरक्षण देते. 2. आर्थिकदृष्ट्या, दुर्बल आणि सामान्य नागरीकांना परवडणारे जीवन विमा संरक्षण उपलब्ध करून देणे आहे. 3. या योजनेत रू. 456 प्रिमीअम भरल्यावर रू. 2 लाख रूपयांचे जीवन विमा संरक्षण मिळते.

स्वच्छता योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
स्वच्छत भारत अभियान (ग्रामीण व शहरी)	2 ऑक्टोबर 2014	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. म.गांधी 150 पर्यत, 2019 पर्यंत देशाला हागणदारी मुक्त बनविणे. 2. यो योजनेअंतर्गत ग्रामीण व शहरी भागात वैयक्तिक तसेच सार्वजनिक शौचालय बांधणे / घनकचरा व्यवस्थापावर भर दिला जातो.
स्वच्छ भारत मिशन टप्पा 2.0 (ग्रामीण)	फेब्रुवारी 2020	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागात घन आणि द्रव कचरा व्यवस्थापनासाठी पुरेशी सुविधा पुरविणे 2. यामध्ये, गोबधन, प्लास्टिक कचरा व्यवस्थापन सांडपाणी व्यवस्थापन आणि वैयक्ति शौचालयाचा वापर कायम ठेवण्यावर लक्ष केंद्रित केले जाते.
राष्ट्रीय ग्रामीण पेयजल कार्यक्रम (NRDWP)	1972 – 73	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागामील लोकांना सुरक्षित आणि पुरेसे पिण्याचे पाणी उपलब्ध करून देणे. 2. पिण्याच्या पाण्याच्या स्त्रोतांचे संरक्षण करणे अणि दुषित पाणी असलेल्या वस्त्यांना पिण्यायोग्य पाणी पुरवणे यांचा समावेश आहे.
राष्ट्रीय ग्राम स्वराज्य अभियान (RGSA)	24 एप्रिल 2018	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. पंचायत राज संस्थाच्या क्षमतांचा विकास करणे आणि त्यांना शाश्वत विकास उद्दिष्ट्ये ग्रामपंचायती पंचायत समित्या, जिल्हा परिषद यांना अधिक सक्षम बनविले. 2. शाश्वत विकास ध्येयांचे स्थानिकीकरण पंचायतिंना दारिद्र्यमुक्त, आरोग्यदायी, बाल–स्नेही, जल सुरक्षित, स्वच्छ हरित आणि आत्मनिर्भर गावे निर्माण करण्यासाठी मदत करते. 3. पंचायतीसाठी आवश्यक पायाभुत सुविधा जसे कि, पंचायत भवन प्रशिक्षण केंद्र आणि तांत्रिक मनुष्यबळ पुरविणे.

उर्जा योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
प्रधानमंत्री सहज बिजली हर घर योजना (सौभाग्य)	सप्टेंबर 2017	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील प्रत्येक घरात बीज पोहोचवणे 2. ग्रामीण आणि शहरी भागातील सर्व घरांचे विद्युतीकरण करणे 3. दारिद्र्यरेषेखालील कुटूंबांना मोफत वीज जोडणी देते.
उज्ज्वल डिसकॉन ॲश्युरन्स योजना (उदय)	नोव्हेंबर 2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. वीज वितरण आर्थिकदृष्ट्या स्थिर बनविणे 2. वीज वितरण कपंन्यांचे नुकसान कमी करणे 3. वीज ग्राहकांपर्यंत 24 X 7 वीज पोहचविणे.
दीन दयाल उपाध्याय ग्राम ज्योजी योजना (DDUGJY)	नोव्हेंबर 2014	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील व बिगर कृषी ग्राहकांसाठी वीज पुरवठा वेगळा करणे 2. ग्रामीण घरांना आणि उद्योगांना पुरेसा वीज पुरवठा सुनिश्चित करणे 3. ग्रामीण विद्युतीकरण पायाभुत सुविधा मजबुत करणे 4. प्रत्येक गावात विज पोहोचवणे
मॉडेल सोलार व्हिजन योजना	9 ऑगस्ट 2024	नविन आणि अक्षय उर्जा मंत्रालय	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील घरांना, शेतीला आणि इतर सार्वजनिक सुविधांना विज पुरवण्यासाठी सौर उर्जेचा वापर करण्यास प्रोत्साहान देणे आहे. 2. प्रदुषणमुक्त उर्जा : पारंपारीक उर्जा स्त्रोतांवरचे अवंलबित्व कमी होते आणि पर्यावरणाचे रक्षण होते. 3. गावांमध्ये वीज उपलब्ध झाल्याने शिक्षण, आरोग्य आणि लघू उद्योगांसारख्या क्षेत्रांचा विकास होण्यास मदत होते.
प्रधानमंत्री मोफत विज योजना	14 फेब्रुवारी 2024	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील एक कोटी कुटूंबांना दरमहा 300 युनिटपर्यंत मोफत विज पुरवठा 2. घराच्या छतावर सौर पॅनल बसवून सौर उर्जेचा वापर केला जातो. ज्यामुळे दरमहा 300 युनिटपर्यंत वीज मोफत मिळू शकते. 3. सौर पॅनल बसविण्यासाठी सरकारकडून थेट लाभार्थ्यांच्या बँक खात्यात अनुदान जमा केले जाते.
एकात्मिक उर्जा विकास योजना	नोव्हेंबर 2014	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. शहरी भागातील दिन वितरण प्रणालीलमध्ये सुधारणा करणे आहे. 2. शहरी भागातील वीज वितरण प्रणालीचे बळकटीकरण 3. वीजपुरवण्याची गुणवत्ता सुधारते.

शिक्षण विषयक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
सर्व सिमा अभियान (SGA)	2001	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. 6 ते 14 वर्षे वयोगटातील सर्व मुलांना प्राथमिक शिक्षण देणे हा आहे. 2. या अंतर्गत शाळांची स्थापना, शिक्षकांची नेमणूक आणि मुलांसाठी शिक्षणाची सोय केली जाते.
राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान (RMGA)	2009	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. माध्यमिक स्तरावर (इयत्ता 9 वी आणि 10 वी शिक्षणाची गुणवत्ता आणि उपलब्धता वाढवते.)
पंडीत मदन मोहन मालवीय राष्ट्रीय शिक्षक आणि शिक्षण मिशन	2014	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. शिक्षकांच्या प्रशिक्षणाची गुणवत्ता सुधारते आणि शिक्षकांना आधूनिक शिक्षण पद्धती शिकवणे हा आहे.
बेटी बचाओ, बेटी पढाओ	2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. मुलींच्या शिक्षणाला प्रोत्साहान देणे आणि त्यांना समाजात समान संधी उपलब्ध करून देणे हा आहे.
समग्र शिक्षा अभियान	2018	शिक्षण मंत्रालय	केंद्र सरकार	1. यामध्ये शिक्षण क्षेत्रातील सर्व प्रमुख योजनांना एकत्र आणणे आहे. 2. या अंतर्गत सर्व शिक्षा अभियान, राष्ट्रीय माध्यमिक शिक्षा अभियान आणि शिक्षक शिक्षा या सर्व योजनांचा समावेश आहे.
पीएम - ईविद्या (PM-E-Vidya)	2020	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. डिजीटल शिक्षणाला प्रोत्साहान देणे आणि विद्यार्थ्यांना ऑनलाईन शिक्षण उपलब्ध करून देणे आहे.
सुकन्या समृद्धी योजना (SSY)	22 जानेवारी 2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ही योजना विशेषतः मुलींच्या भविष्यासाठी आर्थिक सुरक्षा सुनिश्चित करण्यासाठी सुरू करण्यात आली आहे. 2. मुलींच्या शिक्षणासाठी आणि लग्नासाठी निधीची तरतुद आहे. 3. मुलींचे भविष्य सुरक्षित करणे.
लखपती दिदि योजना	2023	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील महिलांना आर्थिकदृष्ट्या सक्षम करणे आहे. 2. महिलांना स्वतःचा व्यवसाय सुरू करण्यासाठी आणि त्यांचे वार्षिक उत्पन्न रू. 1 लाखांहून अधिक करण्यासाठी मदत केली जाते. 3. ग्रामीण महिलांना सुक्ष्म उद्योगांसाठी प्रशिक्षण देणे आणि आर्थिक मदत पुरवणे / याद्वारे महिला स्वयंसहायता गट तयार करून छोटे उद्योग सुरू करू शकतात.

विमा सखी योजना	9 डिसें. 2024	भारतीय विमा नियामक आणि विकास प्राधिकरण (IRDAI)	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील महिलांमध्ये विमा उत्पादनांची माहिती आणि उपलब्धता वाढवण्यासाठी या योजनेची सुरूवात करण्यात आली. 2. महिलांना रोजगार देणे. महिलांना विमा एजंट (विमा सखी) बनवून त्यांच्यासाठी उत्पन्नाचा एक नविन मार्ग तयार करणे.
ज्ञानज्योती सावित्रीबाई फुले आधार योजना	ऑक्टोबर 2023	बहुजण कल्याण विभाग	महाराष्ट्र शासन	1. इतर मागस वर्ग (OBC), विमुक्त जाती (VJ), भटक्या जाती (NT) आणि विशेष मागास प्रवर्ग (SBC) या प्रवर्गातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी आर्थिक मदत करणे. 2. वसतिगृहात प्रवेश न मिळाल्याने शिक्षणापासुन वंचित राहु नये याची खात्री करणे. 3. विद्यार्थ्यांना भोजन, निवास आणि इतर शैक्षणिक खर्च भागवण्यासाठी आर्थिक सहाय्य देणे.
श्रम विद्या शैक्षणिक कर्ज योजना	2019	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. कोणत्याही विद्यार्थ्याला शिक्षणापासुन वंचित राहू नये हे सुनिश्चित करणे. 2. विद्यार्थ्यांना देशात किंवा परदेशात उच्च शिक्षण घेण्यासाठी मदत करणे आहे.
पंतप्रधान विद्यालक्ष्मी योजना	6 नोव्हेंबर 2024	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत हुशार विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्यासाठी आर्थिक मदत करणे. 2. ही योजना विद्यार्थ्यांना शिक्षण कर्ज मिळविण्यासाठी एक सोपा आणि डिजीटल प्लॅटफॉर्म प्रदान करते.
श्रेयस योजना	2019	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. समाजातील आर्थिकदृष्ट्या, दुर्बल घटकातील विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी मदत करते. 2. आर्थिक सहाय्य देवून शैक्षणिक आणि व्यावसायिकदृष्ट्या सक्षम बनविणे आहे. 3. अनुसूचित जाती (SC) आणि इतर मागासवर्गीय (OBC) विद्यार्थ्यांसाठी उच्च शिक्षण सुलभ करणे.

भारतातील गरिबी निर्मूलन कार्यक्रमांची यादी

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम (IRDP)	1978	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	ग्रामीण क्षेत्रात स्वयंरोजगाराच्या शाश्वत संधी विकसित करून दारिद्र्यरेषेखालील ओळखल्या जाणाऱ्या लक्ष्य गटातील कुटुंबांना उंचावणे.
प्रधानमंत्री ग्रामीण आवास योजना	1985	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	ग्रामीण भागात 13 लाख घरे उपलब्ध करून देण्यासोबतच प्रत्येकासाठी घरे निर्माण करणे. लोकांना सवलतीच्या दरात कर्ज उपलब्ध करून देणे. दरवर्षी मागणीनुसार आणि विशिष्ट हमी वेतन रोजगाराद्वारे रोजगार उपलब्ध करून देऊन कुटुंबांना वेतन रोजगाराच्या संधी वाढवणे.
इंदिरा गांधी राष्ट्रीय वृद्धापकाळ निवृत्तीवेतन योजना (NOAPS)	15 ऑगस्ट 1995	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	भारतातील 65 वर्षे किंवा त्याहून अधिक वयाच्या आणि दारिद्र्यरेषेखालील ज्येष्ठ नागरिकांना पेन्शन प्रदान करणे. हे 60–79 वयोगटातील व्यक्तींना 200 रुपये आणि 80 वर्षांवरील व्यक्तींना 500 रुपये मासिक पेन्शन देते.
राष्ट्रीय कुटुंब लाभ योजना (एनएफबीएस)	ऑगस्ट 1995	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	कुटुंबातील मुख्य कमावत्या व्यक्तीच्या मृत्यूनंतर कुटुंबाचा पुढचा प्रमुख असलेल्या लाभार्थीला 20,000 रुपयांची रक्कम देणे.
जवाहर ग्राम समृद्धी योजना (JGSY)	1 एप्रिल 1999	ग्रामपंचायतीं – कडून राबविले जाते.	केंद्र सरकार	ग्रामीण भागातील पायाभूत सुविधांचा विकास करणे ज्यामध्ये जोड रस्ते, शाळा आणि रुग्णालये यांचा समावेश आहे. दारिद्र्यरेषेखालील कुटुंबांना शाश्वत रोजगार उपलब्ध करून देणे.
अन्नपूर्णा	1999–2000	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	राष्ट्रीय वृद्धापकाळ पेन्शन योजनेअंतर्गत नोंदणीकृत नसलेल्या पात्र ज्येष्ठ नागरिकांना 10 किलो मोफत अन्नधान्य देणे.
कामासाठी अन्न कार्यक्रम	2000 चे दशक	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	वेतन रोजगाराद्वारे अन्न सुरक्षा वाढवणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे. राज्यांना अन्नधान्य मोफत पुरवले जाते, तथापि, भारतीय अन्न महामंडळ (FCI) च्या गोदामांमधून अन्नधान्याचा पुरवठा मंद गतीने होत आहे.

संपूर्ण ग्रामीण रोजगार योजना (SGRY)	–	–	केंद्र सरकार	या योजनेचा मुख्य उद्देश अजूनही रोजगार निर्मिती, ग्रामीण भागात टिकाऊ आर्थिक पायाभूत सुविधा निर्माण करणे आणि गरिबांसाठी अन्न आणि पोषण सुरक्षेची तरतूद करणे आहे.
महात्मा गांधी राष्ट्रीय ग्रामीण रोजगार हमी कायदा (मनरेगा)	2005	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	या कायद्यानुसार ग्रामीण भागातील प्रत्येक कुटुंबाला दरवर्षी 100 दिवसांचा रोजगार मिळण्याची हमी देण्यात आली आहे. प्रस्तावित नोकऱ्यांपैकी एक तृतीयांश नोकऱ्या महिलांसाठी राखीव असतील. केंद्र सरकार राष्ट्रीय रोजगार हमी निधी देखील स्थापन करेल. त्याचप्रमाणे, राज्य सरकारे या योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य रोजगार हमी निधी स्थापन करतील. या कार्यक्रमांतर्गत, जर एखाद्या अर्जदाराला 15 दिवसांच्या आत रोजगार मिळाला नाही तर तो/ती दैनिक बेरोजगारी भत्ता मिळण्यास पात्र असेल.
राष्ट्रीय अन्न सुरक्षा अभियान	2007	कृषी मंत्रालय	केंद्र सरकार	देशातील ओळखल्या जाणाऱ्या जिल्ह्यांमध्ये क्षेत्र विस्तार आणि उत्पादकता वाढवून तांदूळ, गहू, डाळी आणि भरड धान्यांचे उत्पादन शाश्वत पद्धतीने वाढवणे.
राष्ट्रीय ग्रामीण उपजीविका अभियान	2011	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	ग्रामीण भागातील गरिबांच्या गरजांमध्ये विविधता आणणे आणि त्यांना मासिक आधारावर नियमित उत्पन्नासह नोकऱ्या उपलब्ध करून देणे या गरजेतून हे विकसित झाले आहे. गरजूंना मदत करण्यासाठी गावपातळीवर बचत गटांची स्थापना केली जाते.
राष्ट्रीय शहरी उपजीविका अभियान	2013	गृहनिर्माण आणि शहरी व्यवहार मंत्रालय	केंद्र सरकार	हे शहरी गरिबांना बचत गटांमध्ये संघटित करण्यावर, बाजारपेठेवर आधारित रोजगार मिळवून देण्यासाठी कौशल्य विकासाच्या संधी निर्माण करण्यावर आणि कर्जाची सहज उपलब्धता सुनिश्चित करून त्यांना स्वयंरोजगार उपक्रम सुरू करण्यास मदत करण्यावर लक्ष केंद्रित करते.

प्रधानमंत्री जन धन योजना	2014	अर्थ मंत्रालय	केंद्र सरकार	अनुदान, पेन्शन, विमा इत्यादींचे थेट लाभ हस्तांतरण करण्याचे उद्दिष्ट ठेवण्यात आले आणि 1.5 कोटी बँक खाती उघडण्याचे उद्दिष्ट साध्य करण्यात आले. ही योजना विशेषत: बँकिंग सुविधा नसलेल्या गरिबांना लक्ष्य करते.
प्रधानमंत्री कौशल विकास योजना	2015	कौशल्य विकास आणि उद्योजकता मंत्रालय	केंद्र सरकार	हे कामगार बाजारपेठेत नवीन प्रवेश करणाऱ्यांवर, विशेषत: कामगार बाजारपेठेत आणि दहावी आणि बारावीच्या विद्यार्थ्यांवर लक्ष केंद्रित करेल.
संसद आदर्श ग्राम योजना (SAGY)	2014	ग्रामीण विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	2019 पर्यंत तीन गावांमध्ये संस्थात्मक आणि भौतिक पायाभूत सुविधा विकसित करणे. या योजनेचे उद्दिष्ट 2024 पर्यंत पाच 'आदर्श गावे' किंवा 'मॉडेल गावे' विकसित करणे आहे.
प्रधानमंत्री जीवन ज्योती विमा योजना	2015	अर्थ मंत्रालय	केंद्र सरकार	ही योजना समाजातील गरीब आणि कमी उत्पन्न असलेल्या घटकांना जीवन विमा प्रदान करते. ही योजना कमाल 2 लाख रुपयांची हमी रक्कम देते.
प्रधानमंत्री सुरक्षा विमा योजना	2015	अर्थ मंत्रालय	केंद्र सरकार	ही योजना समाजातील वंचित घटकातील लोकांसाठी एक विमा पॉलिसी आहे.
राष्ट्रीय मातृत्व लाभ योजना	2016	आरोग्य आणि कुटुंब कल्याण मंत्रालय (MoHFW)	केंद्र सरकार	19 वर्षांपेक्षा जास्त वयाच्या गर्भवती मातेला 6000 रुपये देण्याची तरतूद. ही रक्कम साधारणपणे बाळाच्या जन्माच्या 12–8 आठवडे आधी तीन हप्त्यांमध्ये दिली जाते आणि बाळाच्या मृत्यूनंतरही ती मिळू शकते.
प्रधानमंत्री उज्ज्वला योजना (PMUY)	2016	पेट्रोलियम आणि नैसर्गिक वायू मंत्रालय	केंद्र सरकार	यामध्ये दारिद्र्यरेषेखालील महिलांना 50 दशलक्ष एलपीजी कनेक्शन वाटप करण्याची कल्पना आहे.
प्रधानमंत्री गरीब कल्याण योजना (PMGKY)	2016	अर्थ मंत्रालय	केंद्र सरकार	ही योजना गोपनीय पद्धतीने बेहिशेबी संपत्ती आणि काळा पैसा जाहीर करण्याची आणि अघोषित उत्पन्नावर 50% दंड भरल्यानंतर खटला टाळण्यासाठी संधी प्रदान करते. अघोषित उत्पन्नाच्या अतिरिक्त 25% रक्कम या योजनेत गुंतवली जाते जी चार वर्षांनी कोणत्याही व्याजाशिवाय परत केली जाऊ शकते.

सौर चरखा अभियान	2018	सूक्ष्म, लघु आणि मध्यम उद्योग मंत्रालय (MSME)	केंद्र सरकार	ग्रामीण भागात सौर चरखा क्लस्टर्सद्वारे सुमारे एक लाख लोकांना रोजगार निर्मिती करण्याचे उद्दिष्ट आहे.
राष्ट्रीय पोषण अभियान (NNM), पोषण अभियान	2018	महिला आणि बाल विकास मंत्रालय	केंद्र सरकार	देशातील कुपोषणाची पातळी कमी करण्यासाठी आणि मुलांची पौष्टिक स्थिती सुधारण्यासाठी. तसेच, किशोरवयीन मुले, गर्भवती महिला आणि स्तनपान देणाऱ्या मातांचे पोषण परिणाम सुधारण्यासाठी
प्रधान मंत्री श्रम योगी मान-धन (PM-SYM)	2019	कामगार आणि रोजगार मंत्रालय	केंद्र सरकार	ही एक केंद्र सरकारची योजना आहे जी असंघटित कामगारांच्या (UW) वृद्धापकाळ संरक्षण आणि सामाजिक सुरक्षेसाठी सुरू करण्यात आली आहे.
पंतप्रधान रस्त्यावरील विक्रेत्याची आत्मानिर्भर निधी - पीएम स्वनिधी	2020	गृहनिर्माण आणि शहरी व्यवहार मंत्रालय (MoHUA)	केंद्र सरकार	कोविड-19 साथीच्या आजाराने बाधित झालेल्या रस्त्यावरील विक्रेत्यांना सूक्ष्म-पत सुविधा प्रदान करण्याचे उद्दिष्ट आहे

कृषी योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
प्रधानमंत्री किसान सन्मान निधी (PM-KISAN)	2019	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. लहान आणि अल्पभूधारक शेतकऱ्यांच्या कुटूंबांना दरवर्षी 600 रू. ची आर्थिक मदत देणे. . 2. ही मदत थेट त्याच्या बँक खात्यात तीन समान हफ्त्यांमध्ये (प्रत्येकी 2000 रू.) जमा केली जाते.
प्रधानमंत्री पीक विमा योजना (PMFBY)	2016	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. नैसर्गिक आपत्ती, कीटक किंवा रोगराईमुळे पिकांचे नुकसान झाल्यास शेतकऱ्यांना विमा संरक्षण देणे. 2. या योजनेमुळे शेतकऱ्यांचे उत्पन्न स्थिर राहण्यास मदत होते आणि ते शेतीत नवनवीन तंत्रज्ञान वापरण्यास प्रोत्साहीत होतात.
प्रधानमंत्री कृषी सिंचन योजना (PMKSY)	2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. प्रत्येक थेंबात अधिक पीक साध्य करणे 2. ठिबक सिंचन आणि तुषार सिंचन यांसारखा सुक्ष्म सिंचन पद्धतींना प्रोत्साहान दिले जाते. 3. पाण्याच्या कार्यक्रम वापर होवून उत्पादन वाढते.
प्रधानमंत्री किसान मानधन योजना (PM-KMY)	2019	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. लहान आणि अल्पभूधारक शेतकऱ्यांना वृद्धापकाळात सामाजिक सुरक्षा आणि आर्थिक मदत पुरविते. 2. यामध्ये शेतकऱ्याला 60 वर्षांनंतर दरमहा रू. 3000 पेन्शन मिळते.

राष्ट्रीय कृषी विकास योजना (Rashtriya Krishi Vikas Yojana – RKVY)	2007	भारत सरकार	केंद्र सरकार आणि राज्य सरकार 60 : 40	1. कृषी आणि त्यासंबंधित क्षेत्राचा सर्वांगीण विकास करते. 2. कृषी आणि संबंधित क्षेत्रांमध्ये राज्यांना सार्वजनिक गुंतवणूक वाढवण्यासाठी प्रोत्साहान देणे. 3. कृषी पायाभूत सुविधा निर्माण करून कृषी–उद्योजकाला प्रोत्साहान देणे.
राष्ट्रीय फलोत्पादन अभियान (National Horticulture Mission)	2005–2006 10 वी पंचवार्षिक योजना	भारत सरकार	केंद्र व राज्य 60 : 40	1. देशात फलोत्पादन क्षेत्राचा सर्वांगीण विकास करणे आणि वा क्षेत्रात अधिकाधिक चालना देणे. 2. देशात कृषी हवामानानुसार फळे, भाजीपाला, फुले, मसाले, औषधी वनस्पती आणि इतर फलोत्पादन पिकांचे उत्पादन वाढवते. समाविष्ट बाबी : 1. रोपवाटीका (Nursery) 2. क्षेत्र विस्तार 3. जुनाट बागांचे पुनरूज्जीवन 4. हरितगृह (Green house) 5. शेडनेट (Shade Net)
ऑपरेशन ग्रीन योजना	2018–19	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. ही योजना ऑपरेशन फ्लड च्या धर्तीवर आधारीत आहे. 2. सुरूवातीला ही योजना टोमॅटो, कांदा आणि बटाटा या तीन पिंकांवर केंद्रित करून सुरू करण्यात आली. 3. पिकांच्या किंमतीत होणाऱ्या चढ, उतारांवर नियंत्रण मिळवून शेतकऱ्यांना योग्य भाव आणि ग्राहकांना वाजवी दरात उपलब्धता सुनिश्चित करणे हे योजनेचे उद्दिष्ट आहे. 4. शेतमाल साठविण्यासाठी गोदामे, शीतगृह, योग्य वाहतूक व्यवस्था आणि अन्न प्रक्रिया उद्योगांना प्रोत्साहान देणे.

परंपरागत कृषी विकास योजना (PKVY)	2015-16	भारत सरकार	केंद्र व राज्य 60 : 40 ईशान्य आणि हिमालयीन राज्यासाठी 90:10	1. सेंद्रिय शेतीला प्रोत्साहन देणे आणि शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवणे 2. राष्ट्रीय शाश्वत शेती अभियान अंतर्गत चालवली जाते 3. रासायनिक अवशेष नसलेले आणि आरोग्यासाठी उत्पन्न असलेले अन्न ग्राहकापर्यंत पोहोचवणे
प्रधानमंत्री भारतीय जन उर्वरक परियोजना (PM-BJP) किंवा एक राष्ट्र, एक खत	ऑक्टो. 2022	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. शेतकऱ्यांना वाजवी दरात दर्जेदार खते उपलब्ध करून देणे 2. योजनेअंतर्गत सार्वजनिक आणि खाजगी क्षेत्रात कंपन्यांना सरकारकडून अनुदानित खते भारत या एकच ब्रँड नावाने विकावी लागतात 3. अनुदानित खतांची उपलब्धता या योजनेमुळे शेतकऱ्यांना भारतभर समान दरात आणि भारत ब्रँडची अनुदानित खते मिळतील यामुळे काळया बाजार होत नाही.
राष्ट्रीय शाश्वत कृषी अभियान (NMSA)	2008	भारत सरकार	केंद्र सरकार	हवामान बदलाचे शेतीवरील दुष्परिणाम कमी करणे आणि शेतीला अधिक उत्पादनक्षम शाश्वत बनवणे. अभियानांतर्गत प्रमुख घटक : 1. कोरडवाहू क्षेत्र विकास (Rain fade area development) 2. शेतावरील पाणी व्यवस्थापन (On farm water management) 3. मुद्रा आरोग्य व्यवस्थापन (Soil health management) 4. हवामानातील बदल आणि शाश्वत शेती (CCSAMMN)

जलयुक्त शिवार अभियान	5 डिसें. 2014	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. महाराष्ट्राला टंचाईमुक्त करणे 2. पाणी अडवणे – पावसाची जास्तीत जास्त पाणी गावाच्या शिवारातच अडविणे 3. भूजल पातळी वाढवणे – भूगर्भातील पाण्याची पातळी वाढवते 4. सिंचन क्षेत्र वाढवणे – शेतीसाठी संरक्षित पाणी उपलब्ध करून सिंचन क्षेत्रात वाढ करणे
जलयुक्त शिवार अभियान 2.0	3 जाने. 2023	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. गावांमध्ये पाण्याची उपलब्धता आणि त्याचा कार्यक्षम वापर याबद्दल जनजागृती करणे 2. उपलब्ध भूजलाचा वापर करून पान लोक क्षेत्राला विकास करणे
मागेल त्याला शेततळे योजना (Magel Tyala Shettale Yojana)	फेब्रु. 2016	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. जनसंधारणासाठी आणि सिंचनासाठी मदत करते 2. शेतकऱ्यांच्या शेतात पाण्याचा साठा तयार करणे आणि पावसाच्या पाण्याची बचत करून त्याचा वापर दुष्काळात सिंचनासाठी करते 3. शेततळे खोदण्यासाठी सरकारकडून अनुदान दिले जाते 4. ही योजना मनरेगा अंतर्गत राबवली जाते ज्यामुळे मजुरीचा खर्चही या योजनेतून मिळतो
महाराष्ट्रातील बिरसा मुंडा कृषी क्रांती योजना	ऑक्टो. 2024	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. अनुसूचित जमातीच्या (Sched-uled Tribe) शेतकऱ्यांसाठी सुरू करण्यात आले 2. शेतकऱ्यांचे उत्पन्न वाढवून त्यांचा सिंचनाचा सुविधा उपलब्ध करून देणे आणि त्यांना आत्मनिर्भर बनवणे 3. नवीन सिंचन विहीर खोदण्यासाठी व जुन्या सिंचन विहिरी दुरुस्त करण्यासाठी अनुदान दिले जाते

प्रधानमंत्री कुसुम योजना	8 मार्च 2019	नविन आणि नविकरणीय उर्जा मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा 30 : 30	1. शेतकऱ्यांना त्यांच्या शेतात सौर ऊर्जा पंप बसवण्यासाठी आणि सौर ऊर्जा प्रकल्प उभारण्यासाठी आर्थिक मदत दिले जाते 2. शेतकऱ्यांसाठी ऊर्जा सुरक्षा सुनिश्चित करणे 3. सौर पंप बसवण्यासाठी एकूण खर्च पैकी 60% पर्यंत अनुदान सरकारकडून दिले जाते 30 टक्के केंद्र सरकार आणि 30 टक्के राज्य सरकार
महाराष्ट्रातील मुख्यमंत्री सौर कृषी पंप योजना	नोव्हें. 2018	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. सिंचनासाठी सौर ऊर्जेचा वापर वाढवणे 2. प्रमुख उद्दिष्टे : 1. सिंचनासाठी दिवसा–वीज पुरवठा 2. इंधनावरील खर्च कमी करणे 3. विज बिलाचा भार कमी करणे 4. प्रदूषण कमी करणे 5. दुर्गम भागातील शेतकऱ्यांपर्यंत सिंचन सुविधा पोहोचवणे
पंतप्रधान स्वामित्व योजना	24 एप्रिल 2020	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. ग्रामीण भागातील मालमत्ता धारकांना त्यांच्या मालमत्तेचे कायदेशीर दस्तऐवज देणे आहे 2. आर्थिक स्थिरता प्रदान करते 3. स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मदत 4. महिला सक्षमीकरण

औद्योगिक विकास योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
मेक इन इंडिया	25 सप्टें. 2014	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. भारताचा जागतिक उत्पादन बनवण्यासाठी 2. देशांतर्गत उत्पादन वाढवणे, परदेशी गुंतवणूक आकर्षित करणे आणि देशात रोजगार निर्मितीला चालना देणे 3. उत्पादन क्षेत्राला चालना देणे 4. परदेशी गुंतवणूक आकर्षित करणे 5. नवीन रोजगार निर्मिती करणे 6. उद्योगांसाठी अनुकूल वातावरण योजने समाविष्ट असलेले घटक : 1. ऑटोमोबाईल 2. एव्हिएशन 3. जैवतंत्रज्ञान 4. रसायने 5. संरक्षण उत्पादन 6. अन्नप्रक्रिया 7. औषध निर्माण 8. नवीकरणीय ऊर्जा 9. रस्ते आणि महामार्ग
स्टार्टअप इंडिया	16 जाने. 2016	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील उद्योजकतेला प्रोत्साहन देणे आणि एक मजबूत स्टार्टअप इकोसिस्टम तयार करणे 2. नवनवीन कल्पनांना प्रोत्साहन 3. रोजगार निर्मिती

स्टँड-अप इंडिया योजना	5 एप्रिल 2016	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. अनुसूचित जाती (SC), अनुसूचित जमाती (ST) आणि उद्योगांना नवीन व्यवसाय सुरू करण्यासाठी आर्थिक मदत करणे 2. SC, ST, आणि महिला उद्योजकांना आर्थिक विकासाच्या मुख्य प्रवाहात आणते. 3. उत्पादन व्यापार किंवा सेवा क्षेत्रामध्ये नवीन व्यवसाय सुरू करणाऱ्यांना आर्थिक सहाय्य पुरविणे 4. हे कर्ज कंपोझिट झोनच्या स्वरूपात असते ज्यात मुदत कर्ज आणि खेळते भांडवल दोन्हीचा समावेश असतो 5. जागतिक स्तरावर भारतीय उद्योगाची स्पर्धात्मकता वाढवणे आणि देशांतर्गत उत्पादन मजबूत करणे
प्रधानमंत्री सूक्ष्म खाद्य उद्योग उन्नयन योजना	29 जुन 2020	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. असंघटित क्षेत्रातील सूक्ष्म अन्नप्रक्रिया उद्योगांना औपचारिक स्वरूप देणे आणि त्यांना आर्थिक तांत्रिक आणि व्यावसायिक मदत देणे 2. ही योजना आत्मनिर्भर भारत अभियानाचा भाग आहे 3. सूक्ष्म अन्न प्रक्रिया उद्योगांची क्षमता वाढवणे आणि चांगल्या उपक्रमांशी जोडणे इतर उद्दिष्ट : 1. वैयक्तिक सूक्ष्म उद्योगांसाठी 2. लाभार्थी योगदान 3. एक जिल्हा एक उत्पादन दृष्टिकोन 4. गट आणि सहकारी संस्था साठी सहाय्य 5. स्वयंसहायता गट 6. शेतकरी सहायता निधी किंवा संघटना

पायाभुत सुविधा - प्रमुख रस्ते विकास योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
प्रधानमंत्री ग्राम सडक योजना (PMGSY)	25 डिसें. 2000	केंद्र सरकार	केंद्र व राज्य 70 : 30 ईशान्य 90 : 10	1. ग्रामीण भागातील 500 किंवा त्याहून अधिक (आदिवासी आणि डोंगराळ भागांमध्ये अडीचशे किंवा त्याहून अधिक लोकसंख्या असलेल्या वस्त्यांना बारामाही रस्त्याने जोडणे).
भारतमाला परियोजना	31 जुलै 2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील राष्ट्रीय महामार्गाची जाळे अधिक मजबूत करणे 2. यामध्ये आर्थिक कॉरिडॉर, फिडर कॉरिडॉर, इंटर कॉरिडॉर, सीमा वरती, रस्ते बंदर जोडणे, रस्ते आणि ग्रीनफिल्ड एक्सप्रेस वे यांचा विकास करणे समाविष्ट 3. ही योजना राष्ट्रीय महामार्गाच्या विकासासाठी असल्याने तिचा खर्च पूर्णपणे केंद्र सरकार उचलते राज्यांना थेट निधी देण्याची आवश्यकता असते.

सेतू भारतम योजना	4 मार्च 2016	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. 2019 पर्यंत भारतातील सर्व राष्ट्रीय महामार्गांना रेल्वे क्रॉसिंग पासून मुक्त करणे रेल्वे क्रॉसिंग वर होणारा अपघात आणि वाहतूक कोंडी टाळणे 2. रोड ओव्हर ब्रिज आणि अंडर ब्रिजचे बांधकाम 3. जुने पूल पुन्हा बांधणे आणि दुरुस्त करणे 4. वाहतूक सुरक्षा 5. भारतीय पूल व्यवस्थापन प्रणाली
'हिंदुहृदयसम्राट बाळासाहेब ठाकरे महाराष्ट्र समृद्धी महामार्ग'	पहिला टप्पा 11 डिसें. 2022 दुसरा टप्पा 5 जुन 2025	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. एक महत्त्वकांशी द्रुतगती महामार्ग प्रकल्प आहे जो महाराष्ट्राची उपराजधानी नागपूरला राज्याची राज्याची राजधानी मुंबईशी जोडते. 2. हा मार्ग 10 जिल्हे 26 तालुके 392 गावांना जोडतो अप्रत्यक्षपणे 14 जिल्ह्यांना जोडतो 3. सहा पदरी (6 Lane) द्रुतगती मार्ग आहे 4. राज्यातील प्रमुख शहरांना आणि आर्थिक केंद्रांशी जोडतो 5. देशाची किनारपट्टी आणि बंदराचा विकास करणे 6. या महामार्गा लगत 19 कृषी समृद्धी केंद्रे नवनगरे विकसित करण्याची योजना आहे
केंद्रीय रस्ते आणि पायाभूत सुविधा निधी (CRIF)	2000	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. पेट्रोल आणि डिझेल वरील उपकरातून (Cess) जमा होणाऱ्या निधीतून राष्ट्रीय महामार्ग राज्य रस्ते रेल्वे वर ब्रिज अंडर ब्रिज यांच्या विकासासाठी राज्यांना निधी उपलब्ध करून देणे
राष्ट्रीय महामार्ग विकास प्रकल्प (NHDP)	1998	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील मुख्य शहरांना जोडण्याचा राष्ट्रीय महामार्गांचे चार सहा किंवा आठ लेनमध्ये रुंदीकरण आणि अपग्रेडिशन करणे

विमान वाहतूक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
उडाण – 'उडे देश का आम नागरिक' (UDAN – 'Ude Desh ka Aam Nagrik')	2016	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. प्रादेशिक कनेक्टिव्हिटी वाढवणे आणि हवाई प्रवास अधिक परवडणारा बनविणे आहे यासाठी कमी वापरल्या जाणाऱ्या किंवा सेवा जनसेवा विमानतळांचे पुनर्जीवन केले जाते आणि कमी दरात विमान तिकीट उपलब्ध करून दिले जातात 2. देशांतर्गत आणि आंतरराष्ट्रीय हवाई प्रवासाचा चालना देणे विमानतळांचा विकास करणे प्रादेशिक कनेक्टिव्हिटी वाढवणे
कृषी उडान योजना (Kisan Udan Yojana)	ऑगस्ट 2020	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. शेतमालाची वाहतूक हवाई मार्गाने सुलभ करणे आहे 2. शेतकरी आपला नाशवंत शेतमाल (उदा. फळे, फुले, भाजीपाला, मासे) 3. देशांतर्गत तसेच आंतरराष्ट्रीय बाजारपेठेपर्यंत वेगाने आणि कमीत कमी वेळेत पोहोचू शकतात 4. यामुळे मालाची गुणवत्ता टिकून राहते आणि शेतकऱ्यांना त्यांच्या उत्पादनासाठी चांगला भाव मिळवण्यास मदत होते 5. हवाई वाहतुकीला प्रोत्साहन (कमी खर्चात वाहतूक, नाशिवंत मालावर लक्ष केंद्रित) 6. उत्पादनासाठी दुहेरी लाभ

रेल्वे वाहतूक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
अमृत भारत स्टेशन योजना	डिसें. 2022	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशभरातील लहान व मोठ्या रेल्वे स्थानकांचे आधुनिकरण करणे आहे यात प्रवाशांसाठी चांगल्या सुविधा स्वच्छ परिसर आणि सुधारित वाहतूक व्यवस्था यांचा समावेश आहे
पीएम – गती शक्ती	2021	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. विविध पायाभूत सुविधा प्रकल्पांना (जसे रेल्वे–रस्ते बंदरे) एकाच व्यासपीठावर आणून त्यांची गती वाढवणे यामुळे लॉजिस्टिक खर्च कमी होतो आणि कनेक्टिव्हिटी वाढते
वंदे भारत मिशन	2019	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशातील प्रमुख शहरांना जोडणाऱ्या स्वदेशी बनावटीच्या सेमी हाय स्पीड वंदे भारत एक्सप्रेस गाड्या सुरू करणे 2. आरामदायी आणि वेगवान प्रवासाचा अनुभव देतात
बुलेट ट्रेन प्रकल्प	2017	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. मुंबई आणि अहमदाबाद दरम्यान भारताची पहिली हाय स्पीड रेल्वे बुलेट ट्रेन सुरू करणे ज्यामुळे प्रवासाचा वेळ लक्षणीय रीता कमी होईल

सागरी वाहतूक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
सागरी वाहतूक योजना	1 जुन 1998	भारत सरकार	केंद्र सरकार	1. देशाच्या जलवाहतूक क्षेत्राला चालना देण्यासाठी सुरू केलेली योजना आहे 2. देशाची किनारपट्टी आणि बंदराचा विकास करणे
किनारपट्टी नौवहन विधेयक, 2025	2025	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. देशाच्या किनारपट्टी प्रदेशाच्या अर्थव्यवस्थेला चालना देण्यासाठी महत्त्वाचे आहे 2. यामुळे भारताचा 11,098 km लांबीच्या किनारपट्टीचा पुरेपूर वापर करता येणार आहे
जागतिक सागरी भारत शिखर परिषद	2023	–	–	1. या शिखर परिषदेत सागरी अमृत काल विजन 2047 2. या परिषदेत 1.35 लाख करोड रुपयांच्या 360 सामंजस्य करारावर स्वाक्षऱ्या झाल्या यामुळे सागरी क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात गुंतवणूक आकर्षित झाले
राष्ट्रीय मालवाहतूक पोर्टल (सागरी)	5 जाने. 2021	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. हे एक एक थांबा व्यासपीठ आहे जे माहिती तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून वाहतूक समुदायातील सर्व भागधारकांना जोडते 2. सागरी वाहतुकीस कार्यक्षमता आणि पारदर्शकता वाढवते आणि खर्च व वेळ कमी होतो
सागरमंथन – सर्वसमावेशक देखरेख डॅशबोर्ड	मार्च 2023	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. हा एक डिजिटल मंच आहे जो मंत्रालयाशी संबंधित सर्व माहिती आणि प्रकल्पांशी रियल टाईम माहिती देतो
रो. रो. वाहतूक (Roll On / Roll Off)	–	महाराष्ट्र शासन	महाराष्ट्र शासन	1. मुंबई ते कोकण (रत्नागिरी व सिंधुदुर्ग) यांसारख्या मार्गावर प्रवासी आणि वाहनांच्या वाहतुकीसाठी रो रो सेवा सुरू करण्यात येत आहेत. 2. यामुळे प्रवासाचा वेळ आणि त्रास कमी होईल

आरोग्यविषयक योजना

योजनेचे / कार्यक्रमाचे नाव	सुरूवात / निर्मितीचे वर्ष	सरकारी मंत्रालय	केंद्र व राज्य वाटा	उद्दिष्ट्ये / त्यामधील इतर काही महत्त्वाचे घटक
आयुष्यमान भारत प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना (PM-JAN)	23 सप्टें. 2018	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. जगातील सर्वात मोठी आरोग्य विमा योजना 2. गरीब आणि वंचित कुटुंबांना मोफत वैद्यकीय उपचार मिळवून देणे 3. प्रति कुटुंब प्रति वर्ष पाच लाख पर्यंतचा आरोग्य विमा
आयुष्यमान भारत आरोग्य आणि निरामय केंद्र	एप्रिल 2018	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. लोकांना त्यांच्या घराजवळच सर्वसामावेशक प्राथमिक आरोग्यसेवा पुरविणे 2. प्राथमिक आरोग्य सेवांमध्ये सुधारणा करणे 3. माता आणि बाल आरोग्य सेवा संसर्गजन्य आणि औषधी उपलब्ध करून देणे 4. मासिक आरोग्य सेवांचाही यात समावेश आहे
केंद्र सरकार आरोग्य योजना	1954	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. केंद्र सरकारच्या कर्मचारी निवृत्ती वेतनधारक आणि त्यांच्या कुटुंबीयांना सर्वसामावेशक आरोग्य सेवा पुरविणे 2. केंद्र सरकारचे कर्मचारी निवृत्ती वेतन धारक संसद सदस्य सर्वोच्च आणि उच्च न्यायालयाचे न्यायाधीश काही स्वायत्त संस्थांचे कर्मचारी या योजनेसाठी पात्र आहेत
प्रधानमंत्री सुरक्षा विमा योजना (PMSBY)	9 मे 2015	केंद्र सरकार	केंद्र सरकार	1. कमी प्रीमियम अपघात विमा संरक्षण पुरविणे 2. प्रति वर्ष केवळ 20 रुपये इतका कमी प्रीमियम

Notes

N. Shyam Sir's

PUNE

PERA INSTITUTE

For MPSC/UPSC

1443, 1 ला मजला, ओजस कमर्शियल कॉम्प्लेक्स, सदाशिव पेठ, पुणे